

Miten vähennetään toistuvia uhrikokemuksia?

Valtakunnallinen turvallisuusseminaari 23.-24.1.20
Leena-Kaisa Åberg, RIKUn toiminnanjohtaja

Toimintaa tukee:
Verksamheten stöds av:

Työpajan tavoitteet

- Lisätä ymmärrystä siitä, miksi rikosuhrikokemukset toistuvat, jopa kasautuvat
- Tunnistaa riskiryhmät
- Vaihtaa ajatuksia siitä, miten toistuvasti uhriksi joutumista voitaisiin ehkäistä
- Jakaa hyviä kokemuksia ja toimintamalleja

Sisäministeriön kestävä kehityksen toimenpidesitoumus 4: Uusintarikollisuuden ja uudelleenuhriutumisen vähentäminen

Rikosten tekeminen ja niiden uhriksi joutuminen ei jakaudu yhteiskunnassa tasaisesti, vaan pieni vähemmistö sekä tekee että kokee rikoksia huomattavasti enemmän kuin muut. Sekä tekijyys että kokijuus kasautuvat tietyille väestöryhmille, mikä lisää väestöryhmien välistä eriarvoisuutta ja heikentää sosiaalista kestävyttä. Kertaalleen uhriksi joutuneella on selvästi muita suurempi riski joutua uudelleen rikoksen uhriksi.

Sisäasiainhallinnossa uhrit ja tekijät kohdataan tyypillisesti rikoksen tai onnettomuuden jälkeen, jolloin meillä on parhaat edellytykset ennalta ehkäistä nimenomaan uusiutuvia uhrikokemuksia.

Uhririkokemusten toistuminen - esimerkkejä

- Aiempi väkivaltakokemus ennustaa voimakkaasti tulevaa väkivaltaa
- Väestöstä 1 % kokee väkivaltaa vuodessa ainakin 10 kertaa
- Nuorista lähes joka kymmenes joutuu vähintään viiden väkivallanteon uhriksi vuoden aikana (kolmannes ei ollenkaan)
- Yliedustettuina nuoret ja naimattomat
- Naisiin kohdistuvat seksuaalirikokset tavallisimmin toistuvia rikoksia; niistä lähes puolet kohdistuu samaan henkilöön useamman kerran
- Väkivalta kasautuu lähisuhteissa
- Muita tyypillisesti toistuvia rikostyyppejä: viharikokset, liike- ja asuntomurrot, koulukiusaaminen, ajoneuvorikokset, koulumurrot

Pääasiallinen lähde: Mirka Smolej, Katsaus toistuvaan rikoksen uhriksi joutumiseen ja sen ehkäisyyn. Oikeusministeriön julkaisu 48/2013, selvityksiä ja ohjeita

Uhririkokemusten toistuminen - esimerkkejä

- Vakavin väkivalta kasautuu sosiaalisesti huono-osaisille uhreille
- Alkoholilla ja väkivallalla on syy-yhteys
- Toistuvasti uhriksi joutuvien määrä vaihtelee alueellisesti ja on suurempi korkean rikollisuuden alueilla
- Rikoksenteelijät hyödyntävät samoja mahdollisuuksia mitä huomasivat ensimmäisen rikoksen teon yhteydessä olevan olemassa
- Rikosten tekeminen ja rikosten uhriksi joutuminen korreloivat voimakkaasti: moni rikoksenteijä joutuu myös itse uhriksi tai kääntäen moni uhri syyllistyy myös itse rikoksiin
- Lapsuudessa tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö ja/tai väkivaltakokemukset ennakoivat usein seksuaalirikoksen uhriksi joutumista aikuisiällä
- Uhritutkimusten ongelma: ne aliarvioivat sitä, kuinka paljon rikoksia ylipäätään tapahtuu, ja kuinka suuri osuus niistä kohdistuu kroonisesti rikosten uhriksi joutuviin

Lähisuhdeväkivallan uusiutuminen

- Vuonna 2018 tietoon tuli 9 900 perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapausta – näissä oli 7 700 eri uhria
 - Uhreista 1 500 eli 20 prosenttia oli henkilöitä, jotka joutuivat perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin yhden kerran vuonna 2018
 - Aikuisia toistuvan väkivallan uhreja oli 1 200, joista 84 prosenttia oli naisia
- Vuosien 2009–2018 aikana perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneista 60 000 henkilöstä 8 200 oli henkilöitä, jotka ovat olleet poliisin tietoon tulleen perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhriina vähintään kahtena eri vuonna ja 2 000 vähintään kolmena eri vuonna
 - Aikuisista vähintään kahtena vuonna uhriksi joutui noin 7 000, joista 83 prosenttia oli naisia
 - Vähintään kolmena vuonna uhriksi joutuneista aikuisista naisia oli 89 prosenttia
 - Alaikäisiä useampana vuonna uhriksi joutuneita oli hieman alle 1 000

Lähde: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2018, Tilastokeskus

Mistä nämä tutkimustulokset kertovat?

Vastaavatko ne arjen kokemuksia?

Tarvitsemmeko lisää tietoa?

Muita huomioita?

Kasautuminen

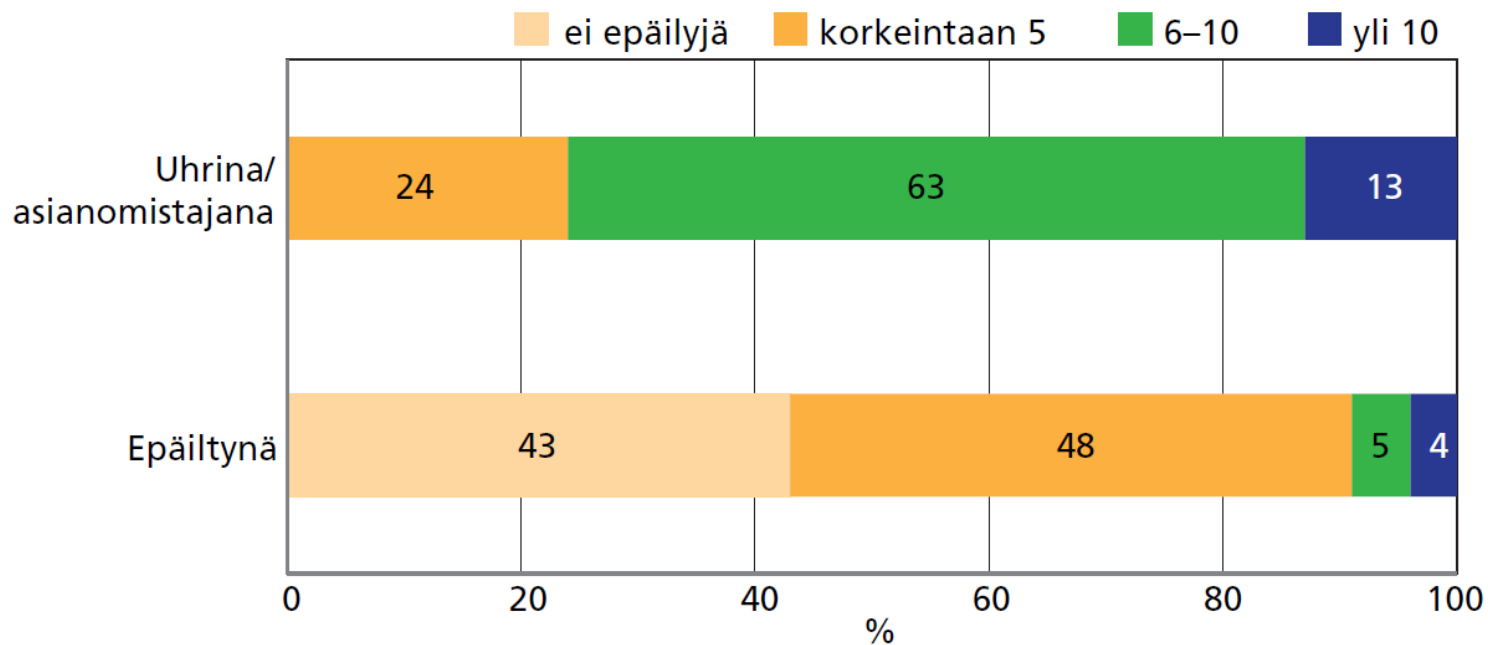
Tutkimus: kenelle väkivaltarikokset kasautuvat?

- Toistuvan väkivallan uhriksi joutuminen on Suomessa verraten harvinaista, mutta kasautumisen ilmiö tunnistetaan myös Suomessa
- Aineistona vuosien 2010 ja 2011 ”rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteri” (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, nyk. Krimeo)
- Kohteena **vähintään viisi kertaa** vuonna 2011 väkivallan uhreiksi joutuneet ihmiset ja heidän mahdolliset muut rikoskokemuksensa vuosina 2010 ja 2011
- 140 henkilöä, osallisena 374 rikosilmoituksessa, 2528 rikosnimikettä (58 % väkivaltarikoksia)

Lähde: Mirka Smolej, Kenelle väkivaltarikokset kasautuvat Suomessa? Poliisin tietoon tullut toistuva väkivalta ja sen uhrit. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):1

Tutkimus: kenelle väkivaltarikokset kasautuvat?

- 71 % naisia, 29 % miehiä
- 90 % suomalaisia
- 41 % vakavasti päihdeongelmaisia
- Tutkittavat osallisia vähintään 5, max 45 väkivaltarikoksessa
- 43 % ei ole ollut itse epäiltynä väkivaltarikoksesta, 57 % epäiltynä ainakin yhdestä väkivaltaisesta teosta
- Yli 6 kertaa epäiltynä olleista lähes kaikki miehiä

Kuvio 2. Toistuvan väkivallan uhrin asianomistajana ja epäiltynä väkivaltarikoksissa 2010–2011, % (n = 1 473).

Parisuhdeterrori

- Tekijöitä yleensä vain yksi
- Väkivalta tapahtuu kotona
- Uhrit pääasiassa naisia, suurin osa 30–50-vuotiaita
- Väkivalta raakaa, pääosin yksipuolista
- Uhreista puolella vakava päihdeongelma
- Uhrit eivät yleensä halua selvittää tapahtumia jälkikäteen, eikä heillä ole vaatimuksia
- Joidenkin tapausten kohdalla tekijöinä on ollut useampi kuin yksi puolisoksi luokiteltava henkilö
- Puolet aineiston uhreista kuuluu tähän ryhmään

Alkoholismin syvä suo

- Lähes puolet uhreista on miehiä
- Yksityisissä asunnoissa, ryyppyporukoissa
- Uhrit itsekin epäiltyinä rikoksista – useimmiten näpistyksiä tai muita omaisuusrikoksia
- Kaikki joutuneet useamman henkilön väkivallan kohteeksi
- Vahvat päihtymistilat, tilanteiden kaoottisuus
- Haluttomuus selvittää asioita poliisin kanssa

Rikollinen elämäntapa

- Lähes kaikki miehiä, useimmat nuoria alle 30-vuotiaita
- Puolella vakava päihdeongelma
- Kaikki epäiltyinä yli 10 rikosnimikkeessä, jotka yleensä muita kuin väkivaltarikoksia (omaisuus- ja huumerikoksia)
- Selvittämättömiä joukkotappeluita, katuväkivaltaa
- Väkivalta sattumanvaraista, raakaa
- Kohdistavat itse sattumanvaraista väkivaltaa muihin
- Miehet ovat harvemmin rikoksen uhreja kuin tekijöitä

Katu- ja ravintolaväkivallan kierre

- Valtaosa miesten keskinäistä väkivaltaa, julkisilla paikoilla
- Aineiston ulkomaalaistaustaisista uhreista (14) puolet sijoittuu tähän ryhmään
- Osassa viharikoksiin viittaavia piirteitä
- Alkoholi vahvasti mukana, mutta ei edellisten ryhmien kaltaisia vakavia päihdeongelmia

Lapsi väkivallan uhrina

- Useimmissa tapauksissa epäiltynä on lapsen vanhempi tai molemmat vanhemmat
- Puolessa tapauksista rikosilmoituksen tekijänä on sosiaaliviranomainen
- Rikosilmoituksista on vaikea saada tietoa poliisin rekisteristä – esimerkiksi asianomistajana voi olla lapsi, lapsen huoltaja tai molemmat
- Erotilanteet näkyvät aineistossa

Taulukko 1. Toistuvan väkivallan uhrien ryhmitely sukupuolen mukaan.

	Kaikki %	Naiset %	Miehet %
Parisuhdeterrori	49	66	5
Alkoholismin syvä suo	18	18	21
Katu- ja ravintola- väkivallan kierre	10	3	28
Rikollinen elämäntapa	8	1	26
Lapsi väkivallan uhrina	7	5	13
Muut	8	7	7
Yhteensä	100	100	100
(N)	(140)	(99)	(41)

Miten ehkäistä uusiutumista?

Keinoja uudelleenuhriutumisen ehkäisyyn?

- Onko keinoja tunnistaa ne henkilöt, joilla on muita suurempi riski joutua rikoksen uhriksi?
- Onko riittävästi palveluita, joihin ohjata? Osataanko palveluissa tunnistaa uhrin tapa toimia, esim. välttelykäyttäytyminen?
- Tukea tulisi tarjota mahdollisimman pian rikoksen tapahtumisen jälkeen, jolloin riski joutua uudelleen uhriksi on suurimmillaan
- Uhrille suunnattu valistus muuttaa usein asenteita ja nostaa tietoisuutta, mutta se ei muuta olosuhteita, jossa rikos tapahtuu
- Rikoksen uhrille tulisi kertoa selkeästi ja realistisesti rikoksen uusiutumiskäytännöstä pelkoja lietsomatta
- Uhrien läheisten huomioiminen ja tukeminen – voivatko he vaikuttaa uhrin toimintaan?

Keinoja uudelleenuhriutumisen ehkäisyyn?

- Ovatko rikosentorjunnan keinoista tehokkaimpia sellaiset, jotka keskittyvät rikoksen tekijän sijasta nimenomaan rikoksen uhriin, etenkin ”kroonisiin uhreihin”?
- Etenkin vakavan väkivallan uhriksi joutuu eniten rikolliseen elämäntapaan liittyneitä sekä vakavasta päihdeongelmasta kärsiviä henkilöitä – miten tähän ryhmään voidaan vaikuttaa ja kuinka poliittisesti houkuttelevana sitä pidetään?
- Kuitenkaan kaikki uhrit eivät ole päihdeongelmaisia eikä kaikkiin väkivaltatilanteisiin liity päihteet

→ Erilaisten väkivallan uhrien tunnistaminen on tärkeää, koska samat auttamisen menetelmät ja interventiot eivät päde kaikkiin väkivaltatilanteisiin tai uhreihin

Keinoja uudelleenuhriutumisen ehkäisyyn?

- Tilannesidonnaisissa rikoksissa (esim. asuntomurrot) tepsivät uhrin käyttäytymiseen vaikuttavat käytännön toimet – ja näissä rikoksissa käyttäytymiseen vaikuttaminen on helpompaa kuin esim. päihteiden käytön vähentäminen

Tunnettuja/mahdollisia työkaluja lähisuhdeväkivallan toistumisen ehkäisyyn

- MARAK-riskinarviointimalli helpottaa uhrien tunnistamista ja irtautumista väkivaltaisesta suhteesta – menetelmän toimivuutta tukee se, että uhrin ovat jo avun hakemisen polulla
- Väkivallan tekijöille kohdennetut väkivallan katkaisuohtjelmat
- Uhkailun ja vainoamisen kohteille on kehitetty teknisiä turvalaitteita, joilla voidaan lisätä uhrien turvallisuutta ja ehkäistä uusia rikoksia – käytetäänkö niitä riittävästi?
- Lähestymiskiellon rikkomista ehkäisemiseksi kehitetyt elektronisen valvonnan välineet käyttöön myös Suomessa?

Arjen auttamistyön huomioita

- Vertaisryhmät auttavat monia uhreja, myös irrottautumaan väkivaltaisesta parisuhteesta
- Sosiaali- ja terveystieteillä ajatellaan joskus, että rikosprosessi on kovin traumatisoiva – halutaanko suojella asiakasta liikaa?
- Puuttumisen pelko esim. perheen vakaviin ongelmiin, myös viranomaisissa
- Koulukiusaamisen taustan vaikutukset
- Häpeän vuoksi hyväksikäyttötapauksissa tilanteen annetaan jatkua

Haasteita puuttumisen keinoissa

- Tutkimustulokset ristiriitaisia, vaikea osoittaa mitkä toimet (esim. second responder -mallit) ovat tehokkaita
- Esimerkiksi sosiaalitoimen kautta tapahtuvalla puuttumisella voi olla kielteisiä vaikutuksia kuten kostotoimenpiteet tai ne eivät käytännössä lisänneet uhrin turvallisuuden tunnetta (USA) – ohjelmilla voi siis olla päinvastaisia vaikutuksia kuin on haluttu
- Toisaalta käytetyt mittarit (esim. rikosilmoitusten määrä, hätäkeskussoitot) mittaavat vaikutuksia vain rajallisesti

Mitä hyviä kokemuksia löytyy
toistuvien uhrikokemusten
ehkäisystä?

Tarvitsemmeko lisää tietoa, mitä
kannattaisi tutkia?

Muita huomioita?

Kiitos!

